

DOI: 10.26565/2311-2379-2021-100-05
УДК 339.727.22:338.1**О.В. Носова**

доктор економічних наук, професор

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

E-mail: olgano59@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5638-6294>**ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТНК ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ**

В даній статті розглянуто сучасні підходи впливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) ТНК (транснаціональних корпорацій) на інноваційний розвиток, досліджено сукупний ефект передачі технологій, виділено основні чинники стимулювання економічного зростання. Технологічний ефект досліджено на прикладі створення філій іноземних компаній, загострення конкуренції з національними компаніями, що стимулює підвищення продуктивності праці, а також сприяє трансферту нових форм та методів менеджменту, отриманню навичок в у виробництві, формуванню бізнес культури національними виробниками. На основі аналізу інноваційних проєктів, статистичних даних UNCTAD та інших міжнародних організацій відзначено тенденцію зниження обсягів припливу ПІІ в цілому в світі та в окремих країнах, скорочення кількості злиттів і поглинань ТНК в умовах пандемії COVID-19. Наукові дослідження і нові технології розглянуто в якості основи успіху Топ 50 – найбільш інноваційних компаній, що дають поштовх в розвитку наукомістких галузей економіки. Визначено застосування комплексної інтеграційної стратегії ТНК за допомогою перетворення фрагментованої системи виробництва у виробничо-збутову мережу, стратегія здійснюється на глобальному або регіональному рівнях. Визначені тенденції розвитку інноваційних ТНК за рахунок збільшення створення наукомістких технологій, підвищення їх ефективності в результаті використання переваг міжнародного руху капіталу та розміщення нових інноваційних філій. Виділено значення розвитку Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) в якості основного чинника розвитку радикальних інновацій, що лежать в основі успіху інноваційних компаній світу. Зазначено переваги використання наукомістких технологій, щодо підвищення ефективності виробництва ТНК та вживання переваг глобальних ланцюжків доданої вартості. Розглянуто транскордонні злиття і поглинання, щодо стратегії ТНК по освоєнню міжнародних ринків і досягнення технологічного лідерства за рахунок ефективного використання глобальних виробничих систем.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, інноваційна транснаціональна компанія, комплексна інтеграційна стратегія, рух капіталу.

JEL Classification: F20, F21, F23.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світової економіки супроводжується процесами інтернаціоналізації і транснаціоналізації капіталу, трансфертом новітніх технологій, цифровізацією, зростанням використання кваліфікованої робочої сили. До чинників, стимулюючих розвиток глобалізації, відносяться прогрес в області комунікацій, культурний обмін і вирівнювання ціннісні орієнтири, розвиток транспортної інфраструктури, міждержавна конкуренція за ресурси, розвиток світового фінансового і фондового ринку і таке інше. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) розглядаються як важливий інструмент залучення іноземного капіталу в країну, сприяють проведенню структурних реформ та розвитку науково-технічного потенціалу в країні. Прямі інвестування використовуються транснаціональними корпораціями (ТНК) щодо розміщення наукомісткого виробництва та сучасних технологій.

Згідно з даними доповіді про світові інвестиції ЮНКТАД глобальні потоки ПІІ впали на 42 % відповідно з 1,5 трлн. доларів США в 2019 році до 859 млрд. доларів в 2020 році. Це третє падіння потоків ПІІ поспіль. Такий низький інвестиційний рівень востаннє спостерігався у 1990-х роках і на понад 30 % нижчий того, який відбувся після світової кризи 2008-2009 років. Зниження в основному сконцентровано в розвиненій частині світу, де приплив ПІІ скоротився на 27%. У разі відновлення світової економіки у 2021 році залишається прогноз щодо слабких потоків ПІІ, зокрема на нові зарубіжні активи, через невизначеність щодо розвитку пандемії COVID-19 (UNCTAD, 2020).

Щодо чинників, які негативно впливають на приплив іноземного капіталу в країну, до них відносяться невпевненість споживачів, мінливість валютних курсів, вплив інфляційних очікувань та геополітична нестабільність в світі. Зниження цін на сировинні товари, зокрема на ринку залізної руди, чорних металів, зерновому ринку розглядається як фактор зменшення українського експорту. Позитивно оцінено тенденцію розвитку ТНК, яка супроводжується нарощуванням економічного потенціалу компанії за рахунок збільшення злиттів і поглинань. Незважаючи на те, що під впливом пандемії COVID-19 було поширено жорсткі заходи обмежень в розвинених країнах, економічні потрясіння вже повністю мають глобальний характер. Однак, хоча розвинені країни використовують весь спектр макроекономічних інструментів для пом'якшення наслідків, країни, що розвиваються, мають невеликі грошові чи фіскальні можливості, щодо зменшення наслідків пандемії. Експортні доходи країн скорочуються, а доступ до зовнішніх джерел фінансування зменшується, тоді як внутрішня реакція на загрозу здоров'ю призведе до зменшення податкових надходжень, яких в загалі недостатньо.

Після зниження в 2017 році потоків іноземного капіталу до країн з перехідною економікою ПІІ продовжували свою тенденцію до зниження у 2018 році, зменшившись на 28 % до 34 млрд. доларів. Скорочення було зумовлене зменшенням потоку ПІІ до Російської Федерації від 26 млрд. до 13 млрд. доларів. Регіональні конфлікти, пандемія COVID -19, в поєднанні з падінням цін на нафту свідчить про інвестиційно непривабливий клімат в регіоні, негативно впливає на перспективу економічного зростання і послабляють інтерес інвесторів до регіону Східної Європи (UNCTAD, 2019).

В умовах глибокого екзогенного шоку під впливом пандемії уряди багатьох країн з низьким і середнім рівнем доходу зіткнулися з проблемами заборгованості, зростанням державного боргу, зменшенням доходів незаможних груп населення, зростанням безробіття. Уряди країн повинні боротися зі зростаючими витратами, зменшенням доходів та нестачею ресурсів для вирішення цієї прогалини. Як результат, їхня здатність виконувати свої існуючі боргові зобов'язання піддається серйозній небезпеці. Міжнародне співтовариство має відігравати певну роль, щоб уникнути виникнення боргової кризи, особливо як додаток до вже існуючих спадів (Nosova, 2020). Щоб відновити економіку після COVID-19, світ потребуватиме значного припливу інвестиційних ресурсів. Урядам необхідно надати сприятливі умови для залучення та утримання продуктивних інвестицій та, що ще важливіше забезпечити досягнення максимізації вигоди від їх використання. З метою збільшення припливу іноземного капіталу країнам потрібно переглядати підходи створення привабливих умов ТНК щодо розміщення нових інноваційних філій, а також розробляти нові стратегії залучення іноземних інвесторів.

Огляд досліджень: сучасні підходи. Вивчення значного обсягу робіт, присвячених дослідженню впливу ПІІ на економічний розвиток країн, вказує на існування різноманіття теорій та підходів. Дж. Даннінг вважає, що умовами залучення ПІІ є сприятливий інвестиційний клімат, порівняльні переваги, пов'язані з володінням і користуванням майном, стимулами, зумовленими інтернаціоналізацією виробництва, специфічними перевагами географічного положення країни (Dunning, 1994). М. Ландесман вказує на обсяг припливу ПІІ в східно- та центральноєвропейські країни, який не корелює з темпами економічного зростання (Landesmann, 1997). Л. Корнецька підкреслює, що високий приплив іноземних інвестицій у валовому внутрішньому продукті (ВВП) свідчить про те, що іноземний капітал грає найважливішу роль в економіках Центральної та Східної Європи, та є показником глобалізації в розглянутих країнах (Корнецька, 2006, с. 13). Ряд вчених відзначають, що збільшення ПІІ сприяє прийняттю таких реформ, як незалежність центрального банку при проведенні політики заохочення іноземного інвестування. Створення економічних інститутів є основою для створення та підтримання економічного середовища, яке стимулює підприємства з іноземним капіталом (Agoba et. al., 2020, с. 950).

Аддісон та Баліамун-Луц провели емпіричне дослідження впливу офіційної допомоги (як частки від ВВП) на економічний розвиток країни. У великій кількості країн, що отримують допомогу, використовуючи дані за період 1985-2008 роки, автори підкреслюють, що допомога може відігравати важливу роль в залученні іноземних інвестицій. ПІІ, включаючи соціальну згуртованість, але автори спеціально включають взаємодії між допомогою та людським капіталом та допомоги з соціальною згуртованістю, оскільки, остання покращує ефективність

допомоги (Addison, T. & Balamoune-Lutz, 2020). Людський капітал і соціальна згуртованість впливають на інвестиційні відносини.

Дослідженню сукупного ефекту передачі технологій за рахунок залучення ПІІ, впливу припливу ПІІ на економічне зростання держави, оцінці зміни величини заощаджень і сукупного об'єму інвестування присвячені роботи західних вчених, зокрема: Дон П. Кларка, Дж. Хайфила, Де О. Кампіно, Ш. Ремана, Дж. Ітона, С. Кортмуна, Є. Петрикова, Дж. Зхана (Don Clark et. al., 2011, Eaton & Kortum, 2001, Петрикова, 2009, Zhan, 2020). Значний вклад у дослідження міжнародних інвестицій, технологій в умовах динамічного зовнішнього середовища, інновацій як чинника підвищення конкурентоспроможності ТНК вносять українські вчені, а саме: С.О. Якубовський, О. І. Рогач, В.А. Белошапка, Л.Д. Кирев, Д.Г. Лук'яненко, Ю.В. Макогін, Т.В. Орехова та ін. (Якубовський, 2011, Рогач, 2008, Белошапка та інші, 2000).

Метою статті є дослідження впливу прямих іноземних інвестицій ТНК на інноваційний розвиток за рахунок розміщення філій іноземних підприємств, використання передових технологій, поширення нових форм організації менеджменту та підвищення добробуту населення.

Методологією дослідження є використання компаративістського підходу, що дозволяє робити порівняння основних напрямів дослідження впливу залучення ПІІ на стимулювання розвитку інноваційно-наукомістких галузей економіки, аналізу форм, способів та методів діяльності ТНК та розміщення філій іноземних підприємств.

Горизонтальні ПІІ здійснюються з метою горизонтальної експансії у виробництві того самого чи схожого товару за кордоном у країні, що приймає, але в межах однієї галузі. Диференціація продукту є для них визначальним елементом ринкової структури. Такі інвестиції здійснюються задля повнішого використання монополістичних чи олігопольних переваг через патенти або диференційовані товари, особливо якщо експансія вдома зупинена антимонопольним законодавством. Горизонтальні ПІІ надають іноземному інвестору можливість використання своїх технологічних переваг.

Вертикальні ПІІ – це «прямі інвестиції в галузі, що належать до різних стадій виробництва окремого продукту». Вони надають змогу підприємству-інвестору замінити окремі стадії систем виробництва та збуту на неефективних ринках у межах самого підприємства. Вертикальні ПІІ поділяються на зворотні та форвардні. Вертикальні зворотні прямі іноземні інвестиції здійснюються з метою використання сировини, а форвардні – щоб бути ближче до споживачів через придбання точок збуту. ПІІ конгломератів поєднують риси як горизонтальних, так і вертикальних іноземних інвестицій.

Зовнішній ефект передачі технологій за рахунок залучення ПІІ в країну відбувається в горизонтальному або вертикальному напрямі. Він залежить від характеру інвестицій, що надходять. Трудомісткі та ринково орієнтовані ПІІ створюють значиміший зовнішній ефект для домашніх фірм в порівнянні з фірмами, орієнтованими на акціонерний сектор. Аналіз наукових досліджень свідчить про суперечливі результати зовнішнього ефекту передачі технологій в країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою. Дон Кларк вважає, що існує зовнішній ефект від політики заохочення припливу ПІІ. Ефект є значимішим в індустріально розвинених країнах, які мають високу долю високотехнологічних секторів у ВВП. Дослідження впливу припливу ПІІ на економічне зростання країни встановило, що зовнішній ефект від передачі технологій є основним чинником довгострокового економічного зростання. Ефект ПІІ посилює нерівність в доходах, попри те, що залучення капіталу сприяє зростанню добробуту в країні. Приплив ПІІ позитивно корелюється із зовнішнім ефектом від передачі технологій (Don Clark, 2011, с.10).

Дифузія придбаних новітніх технологій сприяє ширшому їх використанню в процесі обміну ідеями. Залучення вказаних технологій залежить від продуктивності праці робочої сили, залученої до створення НДДКР. Розмір ВВП країни. Розмір країни відноситься до значимого чинника при визначенні рівня добробуту в країні (Eaton & Kortum, 2001, с. 754).

Є. Петрикова запропонувала механізм визначення впливу ПІІ на ВВП (Петрикова, 2009, с.18). Автор розкрила алгоритм розрахунку кількісної оцінки вкладу ПІІ на зростання ВВП, провела оцінку показників макроекономічної ефективності іноземних інвестицій. Дослідження Осано и Коине (Osano and Koine, 2016) свідчить, що в процесі передачі нових технологій в енергетичному секторі місцевим інвесторам через обмін знаннями щодо нових інновацій у виробництві, дослідженнях та розробках загострюється конкуренція в торгівлі.

Темпи економічного зростання технологічно відсталих країн залежать від швидкості впровадження передових технологій. Обсяг інвестицій, організація виробництва, методи менеджменту впливають на темпи освоєння новітніх технологій. Рівень валових збережень змінюється залежно від країн. У короткостроковий період зростання норми заощаджень сприяє кількісному зростанню обсягу виробництва. У довгостроковий період збільшення цього показника супроводжується зростанням капіталомісткості продукції, що виробляється (Носова, 2016, с.136).

Радосевич виділяє інституціональні можливості фірми, галузі або економіки щодо об'єднання відповідних ринкових і неринкових стимулів з потребою оновлення технологічних і додаткових перспектив (Radosevic, 2005, с. 472).

М. Клайн, Е. Розенгрен виділяють ефект багатства в якості визначного чинника іноземного інвестування в США. Вони стверджують, що витрати праці на робочу силу має менше значення при оцінці відтоку ПІІ з країни (Klein & Rosengren, с. 102).

Внутрішній приплив ПІІ стимулює створення робочих міст, забезпечення зайнятості в країні-реципієнті інвестицій, а також отримання нового знання у багатьох економіках. ТНК відіграють важливу роль в передачі технологій. Економічна діяльність компаній характеризується показниками високої продуктивності праці, значними витратами засобів на НДДКР на відміну від національних компаній. Філії іноземних фірм використовують зовнішній ефект від передачі технологій, застосовуючи різні підходи. Передача нових знань відбувається в результаті переміщення робочої сили, яка пройшла навчання в ТНК. Нові знання робочої сили можуть розглядатися в кращому випадку як потенціал. Робітники використовують в національних компаніях знання, уміння, навички і досвід, отримані в західних компаніях. Національні суб'єкти підприємництва імітують виробництво, менеджмент і маркетинг іноземних філій. Загострення конкуренції змушує національні компанії більш ефективно використовувати ресурси і новітні технології, що забезпечує отримання адекватного ефекту від застосування кваліфікованої робочої сили, а також прибутку. Зростання конкуренції загострює протиріччя між національними виробниками та міжнародними компаніями (Носова, 2014, с. 111). Іноземні філії впливають на експорт національних фірм. Торгівля сприяє скороченню витрат національних виробників при просуванні на іноземні ринки. ПІІ та продукція іноземних філій виступають заміниками експорту, а також доповнюють його. За допомогою ПІІ відбувається переміщення витрат і кінцевих продуктів. Національні суб'єкти підприємництва імпортують технології з ТНК шляхом придбання виробничого обладнання, спеціалізованих потужностей, диференційованої продукції. Зовнішній ефект взаємодії іноземних філій і національних компаній на горизонтальному або вертикальному рівнях сприяють підвищенню продуктивності праці в країні. Зростання попиту на проміжну продукцію змушує національні компанії використати переваги економії масштабу (Ibid, с.111).

Розглянемо способи передання технологій на горизонтальному рівні, в даному випадку домашні фірми займають адекватні позиції у виробничому ланцюжку з іноземними філіями, конкуруючи з ними, що у свою чергу стимулює підвищення продуктивності праці всередині фірм. М. Хаддад та А. Харрісон провели дослідження впливу ПІІ на ефективність функціонування фірм у виробничому секторі шляхом вивчення дисперсії продуктивності праці та підвищення продуктивності праці за рахунок ПІІ (Haddad & Harrison, 1994, с.70). Отримані результати відносно визначення зовнішнього ефекту дозволили виявити сектори з великими об'ємами ПІІ, які мають низьку дисперсію продуктивності праці у фірмах. Отже, домашні фірми знаходяться ближче до межі ефективного використання виробничих можливостей. Автори вважають, що більш висока продуктивність праці домашніх фірм не може бути обґрунтована більш високою часткою іноземного капіталу в секторі. Присутність іноземного капіталу негативно корелюється із зростанням продуктивності праці в домашніх фірмах.

В. Касурія вказує, що домашні фірми не отримують переваг від іноземної присутності, якщо ефект оцінювати долею продажу, в той же час вони дістають доступ до запасів іноземного капіталу (Kathuria, 2000, с. 350). Додаткові дослідження свідчать, що домашні фірми, які відносяться до підгрупи, що займається НДДКР позитивно впливають і забезпечують передачу нових технічних знань. Доступ до запасів іноземного капіталу сприяє підвищенню ефективності домашніх фірм, що спеціалізуються на НДДКР. Фірми, що не відносяться до підгрупи, що займається створенням нових знань, не отримують зовнішній ефект від передачі нових технічних знань.

Робота П. Ахарія та В. Келлера присвячена визначенню ефекту передачі технологій у виробничому секторі США від залучення ПІІ та імпорту готової продукції. Дослідження мало мету визначити вплив зростання ПІІ та імпорту на продуктивність праці в домашніх фірмах, куди надходили інвестиції. П. Ахарія та В. Келлер висунули гіпотезу про те, що сильний зовнішній ефект має місце у зв'язку з припливом ПІІ у високотехнологічні сектори. Невеликі фірми, що мають низьку продуктивність праці, отримують більший зовнішній ефект ПІІ в порівнянні з великими фірмами, що мають високу продуктивність праці. Зовнішній ефект від імпорту готової продукції значно менше в порівнянні з ефектом ПІІ (Acharya & Keller, 2007).

Вивчення розглянутих підходів впливу прямих інвестицій ТНК дозволяє виділити в якості основних чинників стимулювання економічного зростання передачу технологій за допомогою розміщення філій іноземних фірм, розвитку конкуренції з національними компаніями. Якщо технології впроваджуються у форматі створення філій іноземних компаній, це стимулює підвищення продуктивності праці, а також трансферт нових методів менеджменту, навиків виробництва та бізнес культури національним виробникам в країні.

Глобальні стратегії ТНК в умовах пандемії Covid-19. Діяльність глобальних ТНК спрямована на залучення інвестицій, перенесення нових технологій виробництва і управління, стимулювання зростання ВВП, поліпшення платіжного балансу шляхом збільшення експортної виручки або зниження імпорту. Дані зміни сприяють зміцненню економіки країни, підвищенню рівня життя населення. В умовах пандемії Covid-19 згідно прогнозу ЮНКТАД оцінка впливу 5000 найбільших ТНК знижується, щодо ПІІ падіння може скласти від 30 до 40 % у 2020-2021 роках. Оцінка прибутку на 2020 рік в середньому зменшиться на 30 %, максимум – 39 %. Основними постраждалими галузями, де буде відзначено значне падіння обсягів виробництва є енергетика – 208 % та автомобілебудування – 47 % (UNCTAD, 2020). Наслідками пандемії є зупинка виробництва, перебої в ланцюгах поставок, скорочення капітальних інвестицій, що може сприяти продовженню шоку для глобальних ланцюгів вартості, а також місцевих постачальників та малого бізнесу. Фізичне закриття бізнесу, виробничих заводів та будівництва спричинили затримку в реалізації глобальних інвестиційних проєктів. В першій частині 2020 року відзначено падіння на 50-70 % обсягів злиттів та поглинань (Ibid, 2020).

Інноваційна політика ТНК включає розвиток і просування НДДКР, розширення технологічних зв'язків, організацію глобальних ланцюгів доданої вартості, використання стимулів, створення промислових, технологічних і наукових парків. Підвищений інтерес учених до цієї політики, що фокусується на технологічних аспектах, дозволяє значно підвищити науковий потенціал за рахунок технологічних зовнішніх ефектів ПІІ. Вітчизняні фірми використовують результати від нового знання для створення наукомісткого продукту. Координація політики в області ПІІ у поєднанні з використанням результатів НДДКР, інновацій та регіональних політичних інструментів розглядається в якості перспективного напрямку розвитку технологій. В країнах перехідної економіки приплив ПІІ розглядається в якості фінансового джерела, щодо перебудови національної інноваційної системи відповідно до вимог глобальної системи знань, а також розповсюдження нового знання.

Лібералізація торгівлі та іноземних інвестицій, заходи по поширенню режиму найбільшого сприяння на зарубіжні компанії і встановлення єдиного режиму для національних і міжнародних корпорацій все більше нейтралізують деякі аспекти виникаючих протиріч між державами й ТНК (Radosevic, 1995, с. 111).

В умовах погіршення міжнародної кон'юнктури відзначено зростання числа "агресивних" і "ворожих" поглинань і, відповідно, зменшення "дружніх". При "агресивних" поглинаннях ТНК спочатку вдаються до скуповування акцій іноземної компанії на фондовому ринку, а потім вже вступають у взаємодію із загальними зборами акціонерів. Наслідком "агресивного" поглинання стає повна зміна керівників поглинаючої компанії. У разі "дружнього" поглинання досягається згода між керівниками ТНК і акціонерами поглинаючої компанії на купівлю-продаж акцій. Потім здійснюється обмін акцій цієї компанії на акції ТНК. Іншим варіантом "дружнього" поглинання є поглинання у формі передачі контрольного пакету акцій ТНК в траст або довірче управління (Acharya & Keller, 2007, с. 56).

Вплив пандемії Covid-19 на світову економіку призведе до структурних та системних змін, і, як очікується, відновлення буде дуже асиметричним у регіонах та секторах. Компанії в галузі авіації, готельного бізнесу та нерухомості зазнали особливого неблагополуччя. Багато компаній звертаються до злиттів та поглинань за вибором чи необхідністю, щоб захистити своє

майбутнє. Уповільнення світового зростання перешкоджатиме здатності ТНК досягати цілей на 2021 рік і порушувати економічні прогнози на рік (Deloitte, 2020).

Участь філій ТНК в міжнародних операціях по залученню ПІІ через створення власних зарубіжних фірм і спільних підприємств спрямовано на збільшення міри контролю компанії. Прикладами успішних конкурентоздатних глобальних інноваційних компаній є Apple, Google, Samsung Group, Toyota, BMW. Розглянемо дані «Топ 50 самих інноваційних компаній 2020» (TOP-50 The Most Innovative Companies 2020), опубліковані консалтинговою групою Бостона. Це міжнародна компанія, що спеціалізується на управлінському консалтингу та є провідним консультантом з питань стратегії бізнесу (табл.1) (50 Most Innovative Companies, 2020).

Таблиця 1

Найбільші інноваційні компанії в 2020 році

Ранг	Корпорація	Індустрія	Штаб-квартира	Зміна відносно 2019 року
1	Apple	Технологія	США	2
2	Alphabet	Технологія	США	-1
3	Amazon	Споживчі товари	США	-1
4	Microsoft Corp.	Технологія	США	-
5	Samsung Group	Технологія	Південна Корея	-
6	Huawei	Технологія	Китай	42
7	Alibaba	Споживчі товари	Китай	16
8	IBM	Технологія	США	-1
9	Sony	Споживчі товари	Японія	повернення
10	Facebook	Технологія	США	-2
11	Tesla	Автомобільна	США	-2
12	Cisco	Технологія	США	+5
13	Walmart	Роздрібна торгівля	США	+29
14	Tencent Holdings	Технологія	Китай	повернення
15	Hewlett Packard Inc.	Технологія	США	+29

Джерело: складено автором на основі даних (Ang, 2020); (50 Most Innovative Companies, 2020).

Серед компаній, що увійшли до лідерів, відмічені п'ять компаній у сфері технологій, автовиробники – Tesla, Toyota, Volvo, а також електротехнічна компанія Siemens. В якості чотирьох чинників, які сприяють успіху інноваційних компаній, фахівці консалтингової групи Бостона відмічають здатність цих компаній забезпечувати високу швидкість розвитку інновацій, вдосконалення ефективності процесів в області НДДКР, максимально ефективного використання технологічних платформ, а також систематичне вивчення суміжних ринків.

В основі успіху Топ 50 - самих інноваційних компаній лежать наукові дослідження і нові технології, які набувають все більшого значення в якості факторів розвитку інновацій, оскільки сприяють розробці інноваційних продуктів, таких, які дають поштовх в створенню наукомістких галузей економіки. Усі десять найвищих рейтингових компаній – використовують AI (artificial intelligence) (штучний інтелект), платформи та екосистеми, щоб дозволити собі та іншим шукати нові продукти, послуги та способи роботи.

В список провідних компаній 2020 року увійшло компаній із США, з Європи, з Азії, зокрема з Китаю та Індії. У числі провідних компаній – китайська інтернет-компанія Tencent і американська корпорація – виробник персональних комп'ютерів Dell, а також британська-нідерландська нафтогазова компанія Royal Dutch Shell. Слід зазначити помітне погіршення позицій компанії Facebook. Японська компанія Sony поверталася у рейтинг цього року. Більшість компаній вважають використання AI, а також сильні новатори відмічають позитивні результати в розвитку бізнесу. Дев'ять з десяти респондентів у поточному опитуванні Топ 50 - самих інноваційних компаній вважають, що їхні компанії інвестують у AI, а понад 30 % очікують інвестування, вказують на AI, якій матиме найбільший вплив будь – якої інноваційної сфери на свою галузь протягом наступних трьох-п'яти років.

Платформи – це технології, технологічні сервіси, які забезпечують основу для розвитку інших бізнес процесів. Численні компанії з промислових товарів, включаючи Siemens (21) та Boeing (11), створили значний бізнес-платформу для передбачуваного обслуговування з метою доповнення їх традиційні інженерні та виробничі починання. Amazon, Microsoft та IBM,

серед іншого, пропонують цілий спектр програмного забезпечення та послуг зі своїх хмарних платформ.

Аналіз даних топ-50 компаній, що інвестують в НДДКР, показує зростання сукупного об'єму глобальних інвестицій (рис.1).

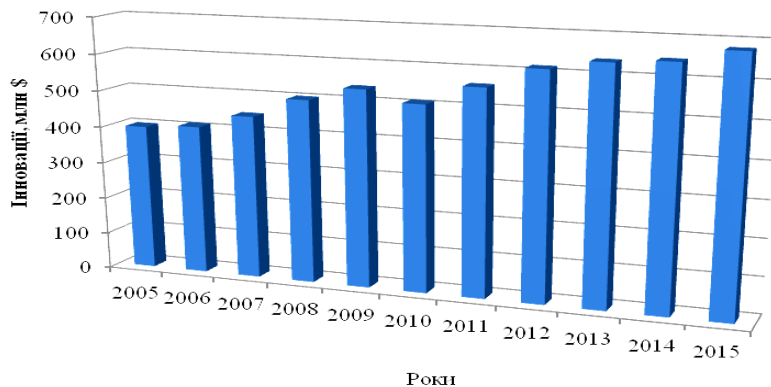

Рис.1. Загальні глобальні інвестиції в НДДКР, млн. доларів.

Джерело: складено автором на основі даних (The Global Innovation 1000, 2015).

У 2017 році загальні витрати на НДДКР за версією Global Innovation 1000 зросли на 3,2% до 701,6 млрд. доларів. Витрати на дослідження та розробки (НДДКР) у 2018 році досягли понад 2,23 трлн. доларів США у всьому світі. Це порівняно з приблизно одним трильйоном доларів США у 2005 році та близько 555 млрд. доларів США у 1996 році.

Витрачаючи гроші на дослідження та розробки, або НДДКР, інноваційна компанія розробляє нові технології та проводить дослідження з метою створення нових продуктів та послуг. Дослідження й розробки дозволяють компаніям, таким як Amazon, випереджати конкуренцію та працювати в майбутньому. Більша частина витрат на НДДКР у світі припадає на обчислювальну техніку та електроніку, а США є провідною країною у галузі витрат на НДДКР у світі. П'ятірка великих ТНК, які мають найвищі витрати НДДКР включає переважно технологічні компанії (табл.2).

Таблиця 2

Витрати топ 5 технологічних компаній світу на НДДКР

Ранг	Компанія	Витрати на НДДКР (останні 12 місяців 2020) млрд. дол.	(%) від доходу	Зміна відносно 2017 року
1	Amazon	22.6	12.7	40.6
2	Alphabet	16.2	14.6	16.3
3	Volkswagen	15.8	5.7	14.1
4	Samsung	15.3	6.8	6.8
5	Intel	13,1	20.9	2.8

Джерело: складено на основі даних (Szmigiera, 2021).

До найпривабливіших галузей фінансування топ-20 компаній відносяться охорона здоров'я, автомобілебудування, комп'ютери/електроніка, програмне забезпечення/Інтернет. Статистичні дані свідчать про те, що інвестиції в НДДКР охорони здоров'я є найбільшими і складають 61,7 млрд. дол. і зростають швидкими темпами. Автомобілебудування займає друге місце серед галузей інвестування з величиною 43,7 млрд. дол. Інвестиції в комп'ютери та електроніку складають 37,9 млрд. дол., в програмне забезпечення дорівнюють 30,5 млрд. дол. (The Global Innovation 1000, 2015; Ang, 2020).

Характерними тенденціями у сфері інновацій, що впливають на конкурентоспроможність ТНК, є велика відкритість компаній у рамках між фірмової кооперації у сфері науки і технологій, а також перенесення істотної частини досліджень в філії зарубіжних країн.

Все більше поширення отримує практика поглинання найбільших ТНК, які створюють інноваційний продукт або технологію. Вирішальний вклад в забезпечення інноваційних ТНК

вносять материнські компанії. Материнські ТНК США займають перше місце у світі, забезпечують інвестування в НДДКР, що складає 52% усіх надходжень 20-ти компаній, а далі йдуть Німеччина і Швейцарія (Ang, 2020).

Показник швидкості виробничого процесу стає важливою конкурентною перевагою ТНК. Для прискорення виробничого процесу і посилення тиску на конкурентів міжнародні компанії скорочують бюрократичні обмеження і процедури, створюють крос функціональні робочі групи, перебудовують структуру і організацію виробництва, впроваджують новітні технології. Технологічні конкурентні переваги ТНК багато в чому обумовлені формуванням тісних довгострокових партнерських стосунків з постачальниками. Важливу роль в забезпеченні конкурентоспроможності виробничої системи ТНК грає оптимізація управлінським ланцюжком постачань, зокрема ефективна організація логістики і після продажного обслуговування.

Глобальні ТНК широко застосовують транскордонні угоди при міжнародних злиттях і поглинаннях, при переділі сфер впливу між провідними компаніями і змінами конкурентного становища на глобальних ринках. Ринок міжнародних злиттів і поглинань (M&A), який вважається одним з індикаторів стану розвитку світової економіки. У 2019 році лідером стала фінансова галузь – на її частку прийшлося до 35% всіх міжнародних угод.

Активність на ринку глобальних угод злиттів і поглинань продовжувала зростати. В умовах глобалізації та інтернаціоналізації M&A стають основним джерелом отримання конкурентних переваг корпорацій щодо можливості швидкого формування інвестиційного портфеля за рахунок залучення локальних активів різних державах, отримання нових джерел сировини, інтегрування стадій виробничого процесу, освоєння нових ринків, застосування нових ринків. За допомогою M&A глобальні ТНК отримують можливість найбільш оперативного та ефективного доступу на цікаві для них ринки, тримаються більшої стійкості, залучають фінансові ресурси на кращих умовах. M&A, це перш за все транскордонні, націлені на отримання конкурентних переваг за рахунок об'єднання фінансових, науково-технічних і трудових ресурсів фірм-учасниць та отримання на цій основі синергетичного ефекту; досягнення ефекту економії за рахунок масштабу виробництва; отримання доступу на нові ринки; диверсифікацію виробництва; використання нових активів, особливо нематеріальних (таких, як ноу-хау, торгових марок, організаційних знань).

Здатність ТНК щодо використання гнучкого механізму інвестиційної діяльності, організаційних способів і методів змін в глобальній економіці відображено в об'єднанні національних капіталів в глобальну мережу активів. Вони створили розвинену систему маркетингу та способів сучасної реклами, що дозволяє їм маніпулювати смаками та уподобаннями споживачів у всьому світі. Серед чинників, які сприяли високому рейтингу цих компаній, слід виділити наступні: - проведення гнучкої політики в умовах економічної кризи; - активне розміщення виробництва на території інших країн; - великі масштаби діяльності та застосування інформаційних технологій. Більшість ТНК застосовують комплексну інтеграційну стратегію, в рамках якої фірми перетворюють свої географічно розкидані філії та фрагментовані системи виробництва у виробничо-збутові мережі, яка здійснюється глобально або регіонально на світовому ринку. За кількістю угод M&A лідирує технологічний сектор, особливо сфера програмного забезпечення. У сукупності в цій галузі було укладено 10 тисяч угод із загальним обсягом 808 млрд. дол. В 2018 році друге місце зайняла сфера охорони здоров'я з 2.9 тисяч угод і обсягом 580 млрд. дол. (UNCTAD, 2020). Відповідно до стратегічних потреб Китаю були поглинання готівкою Three Gorges у розмірі 3.6 млрд. дол. 84% акцій перуанської електричної компанії Luz del Sur, поглинання Beijing Auto 5 % акцій німецького автовиробника Daimler та Jiangsu Shagang Steel Group, поглинання Global Switch Holdings у розмірі 2.2 млрд. дол. розташованої в Лондоні Global Switch Holdings в 2019 році (2020 Global M&A Outlook, с.11).

Нестабільність на світових фінансових ринках і сучасні виклики глобальної пандемії COVID-19 створюють невизначеність, непередбачуваність, високі ризики міжнародних угод, що впливає на поведінку найбільших ТНК і змушують їх застосовувати адаптивну стратегію, пристосовуючись до нової міжнародної кон'юнктури. Під впливом пандемії відзначено зниження активності злиття та поглинання в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону та в усьому світі протягом 2020 року. Ключовою складовою бізнесу у становленні та збереженні стійкості ТНК є інвестиції в інновації. Інновації мають великий вплив на багато підприємств у багатьох різних секторах. Компанії, які не хочуть залишатись позаду, повинні думати про те, як

вони можуть впроваджувати власні товари, послуги, операції та ланцюги поставок. Злиття та поглинання відіграють важливу роль у цьому, оскільки компанії можуть або самостійно впроваджувати інновації, або набувати інноваційні цілі. Передумови економічного зростання можуть бути забезпечені за рахунок збільшення розвитку та використання наукомістких технологій, підвищення їх ефективності виробництва у результаті застосування переваг прямого інвестування ТНК. Відокремлення пріоритетних галузей іноземного інвестування залежно від рівня їх розвитку, значущості для потреб народного господарства, регіонального призначення сприятиме розвитку міжнародного бізнесу.

Висновки. Вивчення різноманіття сучасних підходів прямого інвестування ТНК дозволило виділити в якості основних чинників стимулювання економічного зростання передачу технологій за допомогою розміщення філій іноземних фірм, розвиток конкуренції з національними фірмами, підвищення продуктивності праці за рахунок залучення ПІІ. Обґрунтовано застосування ТНК комплексної інтеграційної стратегії, в рамках якої фірми перетворюють свої географічно розкидані філії і фрагментовано виділені системи виробництва в виробничо-збутові мережі, глобально-інтегровані або регіонально в світовому просторі.

Відзначені тенденції розвитку інноваційних ТНК за рахунок збільшення створення наукомістких технологій, підвищення їх ефективності в результаті використання переваг міжнародного руху капіталу та розміщення нових інноваційних філій. Виділено значення вкладень на розвиток НДДКР в якості основного чинника розвитку радикальних інновацій, що лежать в основі успіху інноваційних компаній світу. Визначено роль використання наукомістких технологій, підвищення їх ефективності виробництва ТНК за рахунок використання переваг глобальних ланцюгів доданої вартості. Обґрунтовано чинники, щодо досягнення технологічного лідерства ТНК за рахунок ефективного використання глобальних виробничих систем.

Список літератури

1. Acharya P., Keller W. Technology transfer through imports. NBER working paper series. *Working paper* 13086. 2007. URL: <http://www.nber.org/papers/w13086>.
2. Addison, T. & Balamoune-Lutz, M. Does aid stimulate foreign direct investment? The role of social cohesion. *Economics Bulletin*. 2020. Vol. 40. Is. 3. P. 2289–2296.
3. Agoba, A. M., Agbolor, E., Gyeke-Dako, A.A., Acquah, M.C. Financial globalization and institutions in Africa: the case of foreign direct investment, central bank independence and political institutions. *Journal of Institutional Economics*. 2020. Vol. 16. Issue 6. P. 931–953. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1744137420000193>.
4. Ang. C. Ranked The 50 Most Innovative Companies. 17 July. 2020. URL: <https://www.visualcapitalist.com/top-50-most-innovative-companies-2020>.
5. Белошапка В.А., Кирев Л.Д., Лукьяненко Д.Г., Макогон Ю.В., Орехова Т.В. Транснациональные корпорации. Киев: КГЭУ, 2000. 66 с.
6. Носова О.В. Влияние притока прямых иностранных инвестиций на экономический рост. *Вестник экономической науки Украины*. 2016. №1 (30).
7. Носова О.В. Инвестиционные перспективы Украины: экономико-правовая модель: монография. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2014. 306 с.
8. Петрикова Е.М. Прямые иностранные инвестиции и экономический рост. *Вопросы статистики: научно-информационный журнал*. 2009. № 9. С. 14–21.
9. Рогач О.І. Транснаціональні корпорації: підручник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 400 с.
10. Якубовський С.О. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: [навч. посіб.] / ред. С.О. Якубовського, Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 472 с.
11. Don Clark, P., Hingfill J., De O. Campino, J., Rehman, S. S. FDI, technology spillovers, growth, and income inequality: a selective survey. *Global economy journal*. 2011. Vol. 11. Is. 2.
12. Dunning J. H. Assessing the costs and benefits of foreign direct investment: some theoretical considerations. *University Reading*. 1994. P. 1-40.
13. Eaton J., Kortum S. Technology, trade and growth: a unified framework. *European Economic Review*. 2001. Vol. 45. No. 4-6. P. 754.
14. 50 Most Innovative Companies. The serial innovation imperative (2020). URL: <https://www.rankingthebrands.com/PDF/The%20most%20Innovative%20Companies%202020.%20BCG.pdf>.
15. Haddad M., Harrison A.E. Are there positive spillovers from direct foreign investment? Evidence from panel data for Morocco. *Journal of Development Economics*. 1993. Vol. 42 (1). P. 51–74.

16. Kathuria V. Productivity spillovers from technology transfer to Indian manufacturing firms. *Journal of International Development*. 2000. No 2(3). P. 343–369.
17. Klein M.W., Rosengren E. Foreign Direct Investment Outflow from the United States: An Empirical Assessment. In: Klein M.W., Welfens P.J.J. (eds) *Multinationals in the New Europe and Global Trade*. Springer: Berlin, Heidelberg, 1992.
18. Landesmann M. Emerging patterns of European industrial specialization: implications for trade structures, FDI and migration flows. *The Vienna Institute for Comparative Economic Studies*. 1997. No. 168. P.1–140.
19. Kornecki L. Foreign Direct Investment (FDI) in the Polish Economy: A Comparison with Central and Eastern Europe (CEE) Countries. *Problems and Perspectives in Management*. 2006. Vol.4(3). 14 p. URL: https://businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/824/PPM_EN_2006_03_Kornecki.pdf.
20. M&A Covid-19: Charting New Horizons. Deloitte. 2020.
21. Nosova O. Ukraine, Debt and COVID-19. *Money Matters*. Debt Advice in Times of the COVID-19 Pandemic. *ECDN*. 2020. No 17. P. 56–58.
22. Osano, H.M., Koine, P., W. Role of Foreign Direct Investment on Technology Transfer and Economic Growth in Kenya: a Case of the Energy Sector. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*. 2016. No. 5(1). DOI: [10.1186/s13731-016-0059-3](https://doi.org/10.1186/s13731-016-0059-3).
23. Radosevic, S. Science and technology capabilities in economies in transition: effects and prospects. *Economics of Transition*. 1995. Vol. 3. No 4. P. 472.
24. Szmigiera M. Total global R&D spending 1996-2018. 2020. URL: <https://www.statista.com/statistics/1105959/total-research-and-development-spending-worldwide-ppp-usd/>.
25. The Global Innovation 1000: Top 20 R&D Spenders 2005-2015. URL: <http://www.strategyand.pwc.com/global/home/what-we-think/innovation1000/top-20-rd-spenders-2015>.
26. 2020 Global M&A Outlook. Published by J.P. Morgan's M&A team in January 2020.
27. UNCTAD World Investment report 2020. Trade and development report 2020 from global pandemic to prosperity for all: avoiding another lost decade. United Nations, New York and Geneva, accessed June 2020. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tr2020_en.pdf.
28. UNCTAD. World Investment report 2019. United Nations, New York and Geneva, accessed June 2019. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2019_en.pdf.
29. Zhan, J. Covid-19 and investment – an UNCTAD research round-up of the international pandemic's effect on FDI flows and policy. *Transnational corporations*. 2020. Vol. 27(1). URL: https://unctad.org/en/PublicationChapters/diaeia2020d1a1_en.pdf.

References

1. Acharya, P., Keller, W. (2007). Technology transfer through imports. NBER working paper series. *Working paper 13086*. Retrieved from <http://www.nber.org/papers/w13086>.
2. Addison, T. & Balamoune-Lutz, M. (2020). Does aid stimulate foreign direct investment? The role of social cohesion. *Economics Bulletin*, 40(3), 2289-2296.
3. Agoba, A. M., Agbolor, E., Gyekye-Dako, A.A., Acquah, M.C. (2020). Financial globalization and institutions in Africa: the case of foreign direct investment, central bank independence and political institutions. *Journal of Institutional Economics*, 16(6), 931-953. doi: <https://doi.org/10.1017/S1744137420000193>.
4. Ang, C. (2020). Ranked The 50 Most Innovative Companies. Retrieved from <https://www.visualcapitalist.com/top-50-most-innovative-companies-2020/>.
5. Beloshapka, V., A. (2000). *Transnational corporations*. Eds. V.A. Beloshapka, L.D. Kirev, Yu.V. Makogon, T.V. Orekhova. Kyiv, KGEU. (in Ukrainian)
6. Nosova, O.V. (2016). Impact of foreign direct investment inflows on economic growth. *Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 1(30). (in Russian)
7. Nosova, O.V. (2014). *Investment perspectives in Ukraine: economic and legal model*. Monograph. LAP LAMBERT Academic Publishing. (in Russian)
8. Petrikova, E.P. (2009). Foreign direct investment and economic growth. *Statistical issues: scientific and informational journal*, 9, 14-21. (in Russian)
9. Rogach, O.I. (2008). *Transnational corporations: textbook*. K.: Publisher "Kiev University". 400 p. (in Ukrainian)
10. Yakubovsky, S.O. (2011). *Transnational corporations: features of investment activity: [textbook]* / S.O. Yakubovsky, Yu.G. Kozaka, N.S. Logvinova. (Eds). Kyiv: Center for Educational Literature. (in Ukrainian)
11. Don Clark, P., Hihgfill J., De O. Campino, J., Rehman, S. S. FDI, technology spillovers, growth, and income inequality: a selective survey. *Global economy journal*, 11(2).

12. Dunning, J. H. (1994). Assessing the costs and benefits of foreign direct investment: some theoretical considerations. University Reading, 1-40.
13. Eaton, J., Kortum, S. (2001). Technology, trade and growth: a unified framework. *European Economic Review*, 45(46), 754.
14. 50 Most Innovative Companies. The serial innovation imperative (2020). Retrieved from <https://www.rankingthebrands.com/PDF/The%20most%20innovative%20Companies%202020.%20BCG.pdf>.
15. Haddad, M., Harrison, A.E. (1993). Are there positive spillovers from direct foreign investment? Evidence from panel data for Morocco. *Journal of Development Economics*, 42(1), 51-74.
16. Kathuria, V. (2000). Productivity spillovers from technology transfer to Indian manufacturing firms. *Journal of International Development*, 12(3), 343-369.
17. Klein, M.W., Rosengren, E. (1992). Foreign Direct Investment Outflow from the United States: An Empirical Assessment. In: Klein M.W., Welfens P.J.J. (eds) *Multinationals in the New Europe and Global Trade*. Springer, Berlin, Heidelberg.
18. Landesmann, M. (1997). Emerging patterns of European industrial specialization: implications for trade structures, FDI and migration flows. *The Vienna Institute for Comparative Economic Studies*, 168, 1-140.
19. Kornecki L. (2006). Foreign Direct Investment (FDI) in the Polish Economy: A Comparison with Central and Eastern Europe (CEE) Countries. Problems and Perspectives in Management, 4(3), 14. Retrieved from https://businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/824/PPM_EN_2006_03_Kornecki.pdf.
20. M&A Covid-19: Charting New Horizons. (2020). Deloitte.
21. Nosova, O. (2020). Ukraine, Debt and COVID-19. Money Matters. Debt Advice in Times of the COVID-19 Pandemic. ECDN, 17, 56-58.
22. Osano, H.M., Koine, P., W. (2016). Role of Foreign Direct Investment on Technology Transfer and Economic Growth in Kenya: a Case of the Energy Sector. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 5(1). doi: [10.1186/s13731-016-0059-3](https://doi.org/10.1186/s13731-016-0059-3).
23. Radosevic, S. (1995). Science and technology capabilities in economies in transition: effects and prospects. *Economics of Transition*, 3(4), 472.
24. Szmigiera, M. (2020). Total global R&D spending 1996-2018. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/1105959/total-research-and-development-spending-worldwide-ppp-usd/>.
25. The Global Innovation 1000: Top 20 R&D Spenders 2005-2015. Retrieved from: <http://www.strategyand.pwc.com/global/home/what-we-think/innovation1000/top-20-rd-spenders-2015>.
26. 2020 Global M&A Outlook. (2020). Published by J.P. Morgan's M&A team in January 2020.
27. UNCTAD World Investment report 2020. (2020). Trade and development report 2020 from global pandemic to prosperity for all: avoiding another lost decade. United Nations, New York and Geneva, accessed June 2020. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2020_en.pdf.
28. UNCTAD. World Investment report 2019. (2019). United Nations, New York and Geneva. Retrieved from https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2019_en.pdf.
29. Zhan, J. (2020). Covid-19 and investment – an UNCTAD research round-up of the international pandemic's effect on FDI flows and policy. *Transnational corporations*, 27(1). Retrieved from https://unctad.org/en/PublicationChapters/diaeia2020d1a1_en.pdf.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2021

Стаття рекомендована до друку 25.03.2021

Olga Nosova

D.Sc.(Economics), Professor

V.N. Karazin Kharkiv National University

4 Svobody Sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

E-mail: olgano59@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5638-6294>

FOREIGN DIRECT INVESTMENT OF TNCs AS A FACTOR OF INNOVATION DEVELOPMENT

This article considers modern approaches to the impact of foreign direct investment (FDI) of TNCs (transnational corporations) on innovative development, examines the cumulative effect of technology transfer, and highlights the main factors stimulating economic growth. The technological effect has been studied on the example of creating branches of foreign companies, intensifying competition with national companies, which stimulates productivity, as well as promotes the transfer of new forms and methods of management, skills in production, and business culture by national producers. Based on the analysis of innovative projects, statistical data from UNCTAD and other international organizations, the trend of declining FDI inflows in the world as a

whole and individual countries, reducing the number of mergers and acquisitions (M&A) of TNCs in the COVID-19 pandemic investigated. Research and new technologies are considered as the basis for the success of the Top 50 – the most innovative companies that give impetus to the development of knowledge-intensive industries. The application of a comprehensive integration strategy of TNCs through the transformation of a fragmented production system in the production and distribution network is determined. The strategy is implemented at the global or regional levels. The tendencies of development of innovative TNCs at the expense of increase of knowledge-intensive technologies creation, an increase of their efficiency because of the use of advantages of the international movement of the capital, and placement of new innovative branches are defined. The importance of development research and development work (R&D) is the main factor in the progress of radical innovations that underlie the success of innovative companies around the world. The advantages of using knowledge-intensive technologies to increase the efficiency of TNC production and taking advantages of global value chains are noted. Cross-border mergers and acquisitions applied in the strategy of TNCs to develop international markets and achieve technological leadership through the effective use of global production systems are considered.

Keywords: foreign direct investment, innovative multinational company, complex integration strategy, capital movement.

JEL Classification: F20, F21, F23.

О.В. Носова

доктор экономических наук, профессор

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

пл. Свободы, 4, г. Харьков, 61022, Украина

E-mail: olgano59@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5638-6294>

ПРЯМЫЕ ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ ТНК КАК ФАКТОР ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

В данной статье рассмотрены современные подходы определения влияния прямых иностранных инвестиций (ПИИ) ТНК (транснациональных корпораций) на инновационное развитие, рассмотрен кумулятивный эффект трансферта технологий, выделены основные факторы, стимулирующие экономический рост. Технологический эффект исследован на примере создания филиалов иностранных компаний и обострения конкуренции с национальными компаниями. Этот процесс стимулирует повышение производительности труда, способствует трансферу новых форм и методов менеджмента, получению производственных навыков работниками, формированию бизнес культуры национальными производителями. На основе анализа инновационных проектов, статистических данных ЮНКТАД и других международных организаций отмечена тенденция снижения объемов притока ПИИ в целом в мире и в отдельных странах, сокращение количества слияний и поглощений (M&A) ТНК в условиях пандемии COVID-19. Научные исследования и новые технологии рассмотрены в качестве основы достижения успеха Top 50 - наиболее инновационных компаний, которые стимулируют развитие наукоемких отраслей экономики. Выделено применение комплексной интеграционной стратегии ТНК посредством преобразования фрагментированной системы производства в производственно-сбытовые сети, реализуемой на глобальном или региональном уровнях. Определены тенденции развития инновационных ТНК за счет увеличения создания наукоемких технологий, повышения их эффективности в результате использования преимуществ международного движения капитала и размещения новых инновационных филиалов иностранных компаний. Выделено значение развития научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ (НИОКР) в качестве основного фактора стимулирования внедрения радикальных инноваций, лежащих в основе успеха инновационных компаний мира. Отмечены преимущества применения наукоемких технологий в повышении эффективности производства ТНК и использовании преимуществ глобальных цепочек добавленной стоимости. Рассмотрены трансграничные слияния и поглощения, стратегии ТНК по освоению международных рынков и достижения технологического лидерства за счет эффективного использования глобальных производственных систем.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, инновационная транснациональная компания, комплексная интеграционная стратегия, движение капитала.

JEL Classification: F20, F21, F23.